

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for slåttemark og hagemark på Berg, Hemsedal kommune, Viken fylke

Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype

NIBIO RAPPORT | VOL. 7 | NR. 74 | 2021

Ellen Svalheim

Avd. Kulturlandskap og biomangfold

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for slåttemark og hagemark på Berg, Hemsedal kommune, Viken

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Ellen Svalheim

DATO/DATE: 16.04.2021	RAPPORT NR./ REPORT NO.: 7/74/2021	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY: Åpen	PROSJEKTNR./PROJECT NO.: 10504	SAKSNR./ARCHIVE NO.: 21/00563
ISBN: 978-82-17-02824-6	ISSN: 2464-1162	ÅPEN 25	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES: 1	

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Statsforvalteren i Viken

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Åsmund Tysse

STIKKORD/KEYWORDS:

Skjøtselsplan, slåttemark, hagemark

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Slåttemark er en trua naturtype og har status kristisk trua, CR, på norsk rødliste for naturtyper. I 2009 utforma Miljødirektoratet en egen handlingsplan for naturtypen, og i 2011 fikk den status som Utvalgt naturtype, UN. Naturtypen har gjennom det en viss beskyttelse i naturmangfoldloven.

I 2020 fikk NIBIO ved Ellen Svalheim i oppdrag av Fylkesmannen i Viken å registrere og eventuelt utforme skjøtselsplan for kulturmarker på Berg gård på Geilo, Hemsedal kommune. Under feltarbeid i juni 2020 blei det avgrensa en 1,3 daa, B- viktig slåttemarkslokalitet som tidligere ikke er registrert. Det ble også justert grensene til eksisterende tilgrensende lokalitet BN00084259 med hagemark 8,5 daa, verdi B-viktig. Hagemark er også en rødlistet naturtype og faller innenfor semi-naturlig eng med status VU-sårbar. Denne skjøtselsplanen gir restaurerings- og skjøtselsråd for ivaretagelse av disse to kulturavhengige lokalitetene. Skjøtselsplanen er utarbeid i samarbeid med grunneier Odd Erik Aanonsen, og brukerne Trine Nordli og Arne Smøttebråten.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Viken

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Hemsedal

STED/LOKALITET:

Berg

GODKJENT /APPROVED

Anders Nielsen

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Ellen Svalheim

NAVN/NAME

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for slåttemark og hagemark på Berg i Hemsedal kommune er utført på oppdrag fra Statsforvalteren i Viken. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av de trua naturtypene slåttemark (CR) og tilgrensende hagemark (VU), og er i samsvar med handlingsplanen for Utvalgt naturtype slåttemark. Den baserer seg på feltbefaring og intervjuer med grunneieren.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av slåttemark på Østlandet. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokalitetene.

Til skjøtselsplanen følger et veiledningshefte om slåttemark utarbeidet av Miljødirektoratet, samt Bondens kulturmarksflora for Østlandet utarbeidet av Bolette Bele, Ellen Svalheim og Ann Norderhaug, NIBIO.

Undertegnede takker grunneier Odd Erik Aanonsen, og brukerne Trine Nordli og Arne Smøttebråten for nyttige innspill og verdifull dialog under skjøtselsplanprosessen, samt oppdragsgiver Statsforvalteren i Viken ved Åsmund Tysse for et interessant oppdrag.

15. april.2021/ NIBIO Landvik, Grimstad

Ellen Svalheim

Innhold

1 Slåttemark på Østlandet.....	5
2 Skjøtselsplan for slåttemark med tilgrensende hagemark på Berg	7
2.1 Innledning.....	7
2.2 Hensyn og prioriteringer	11
2.3 Tradisjonell og nåværende drift	12
2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen	13
2.5 Artsmangfold og eventuelle observerte endringer	13
2.6 Mål for verdifull slåttemark med tilgrensende hagemark.....	21
2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode).....	22
2.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	22
2.8.1 Slått	22
2.8.2 Beiting	23
2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak	24
2.9 Oppfølging av skjøtselsplanen.....	24
2.10 Flere bilder fra lokaliteten(e).....	24
Vedlegg.....	26
Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase	26
Tiltakslogg, grunneiers/brukers notater.....	29
Overvåkning, log.....	30

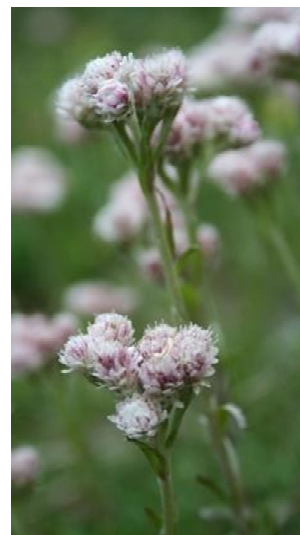
1 Slåttemark på Østlandet

Tradisjonelle slåttemarker er naturenger i inn- og utmark med ville plantearter, som har blitt slått for å skaffe vinterfôr til husdyra. Slåttemarkene ble gjerne slått seint i sesongen, etter at de fleste plantene hadde blomstra og satt frø. De er ofte overflatelydda for stein, men har i mindre grad vært oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og er ikke- eller i liten grad gjødsla. Slåttemarkene har tradisjonelt vært høstbeita og kanskje også vårbeita. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer imidlertid fra sted til sted.

Slåttemarkene er ofte urterike (blomsterrike), og omtales gjerne som «blomsterenger». De huser også ofte et stort mangfold av insekter.

Artssammensetningen i slåttemarkene kan variere mye på grunn av forskjeller i jordsmonn, høyde over havet m.v. Etter fuktighetsforholdene skilles det mellom tørreng, friskeng og fukteng.

I tørr-friskengene på Østlandet vokser vanlige arter som grasene gulaks og engkvein, samt bleikstarr, ryllik, blåklokke, tepperot, øyentrøst, gjeldkarve, smalkjempe, tiriltunge, hårsveve, småengkall, prestekrage, engtjæreblom, engnellik, storblåfjær, hvitmaure, rødkløver, engknoppurt og rødknapp, men også sjeldnere arter som den trua arten solblom.

To enger i Flesberg. Over: Tørreng med engtjæreblom, prestekrage, gulaks, tiriltunge, stemorsblom. Bildet t.h viser kattedot som ofte vokser tørt og på grunnlendt mark. Under: rikere og friskere eng med brudespore, hjertegrass (bilde t.h), harerug, blåfjær, småengkall, rødkløver, gulaks, fuglevikke, tepperot m.m. Alle foto Ellen Svalheim.

Hvis jordsmonnet har litt kalkinnhold kan man også finne gulmaure, vill-løk, flekkgrisøre, vill-lin, flekkmure, rundskolm, fagerknoppurt, dunkjempe, smalfrøstjerne, marianøklebånd, orkideer som brudespore og hvitkurle, grasarter som dunhavre og hjertegras samt den lille bregnen marinøkkel. Også den sørlige orkideen søstermarihånd kan inngå i slike enger. I seterområdene tilkommer fjellarter som fjelltimotei, setermjelt, blåmjelt, fjellbakkestjerne, fjellfiol og fjellnøkleblom.

Stølsvoll i Valdres med prestekrage, blåklokke, småengkall, fjellgulaks og ulike marinøkler. I seterområdene vokser gjerne engarter fra lavlandet sammen med fjellplanter som fjelltimotei (t.h.). Begge foto Ellen Svalheim.

I frisk slåttemark (dvs. litt fuktigere eng) vokser relativt høyvokste arter som skogstorkenebb, hvitbladtistel, rød jonsokblom, enghumbleblom, og ballblom, men også lavere arter som gulaks, ryllik og harerug vokser der. Litt kalkkrevende arter som skogmarihånd og stortveblad kan forekomme, og i fjellet kommer arter som svarttopp til. Fuktenger domineres gjerne av gras- og starrarter samt vanlige arter som enghumbleblom og myrfiol. Hanekam kan også være et karakteristisk innslag. Hvis fuktenga er kalkpåvirket kan man finne mer krevende arter som stortveblad.

Frisk- fuktig eng i Kongsberg kommune med bl.a. ballblom, skogstorkenebb, enghumbleblom, engsyre. T.h.: I fuktige enger på Østlandet vokser gjerne hanekam. Foto Ellen Svalheim.

Mange gamle slåttemarker brukes i dag til beite eller er grodd igjen. «Tradisjonelle» slåttemarker har derfor blitt svært sjeldne og det er spesielt viktig at gjenværende slåttemarker holdes i hevd. Generelle restaurerings- og skjøtselstiltak er omtalt i veiledningsheftet, og konkrete råd for skjøtsel av din lokalitet beskrives i denne skjøtelsesplanen. Nærmere omtale av ulike plantearter fra engene finnes i Bondens kulturmarksflora for Østlandet (Bele, Svalheim & Norderhaug 2011). Mye av denne teksten om slåttemark på Østlandet er hentet fra den.

2 Skjøtselsplan for slåttemark med tilgrensende hagemark på Berg

GRUNNEIER: Odd Erik Aanonsen		ANSVAR SKJØTSEL: Odd Erik Aanonsen i samarbeid med leietakerne Trine Nordli og Arne Smøttebråten		LOKALITETSVERDI I NATURBASE¹: Hagemark-B viktig Slåttemark- B-viktig	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 26.03.2021			DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 30.06.2020		
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Telefon, befaring, epost med både grunneier Odd Erik Aanonsen og bruker Trine Nordli & Arne Smøttebråten. Landbruksansvarlig i kommunen Kia Sandra Simonsen var med på befaring.					
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV: Ellen J. Svalheim				FIRMA: NIBIO	
UTM SONE LOKALITET(ER): 32 W	NORD: 6750181	ØST: 471564	GNR./BNR.: 84/1		
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: Hagemark-B viktig, 8,5 daa Slåttemark- B- viktig, 1,3 daa		DEL AV VERNEOMRÅDE: nei HVILKET VERN:		DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: nei	
AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING): Hagemarka kan på sikt utvides til ca 16 daa					

2.1 Innledning

Berg gård ligger et par km sørøst for Fagersetvatnet på Hemsedal. Denne skjøtselsplanen gjelder for ei slåttemark og ei tilgrensende hagemark. Slåttemarkslokaliteten og den avgrensede hagemarka ligger nord for tunet og dyrkamarka på Berg.

Bjørn Harald Larsen avgrensede i 2010 ei naturbeitemark (Berg: BN00084259) og en lokalitet med sørvendte berg og rasmarker (Berg nord BN00084265). Disse lokalitetene ligger rett nord for tunet. Etter registrering sommeren 2020 blei det i tillegg avgrensede ei mindre slåttemark rett sør for BN00084259, og i tillegg blei avgrensningen på de to eksisterende lokalitetene fra 2010 noe justert. Naturbeitemarka blei dessuten omdefinert til hagemark.

Slåttemarka grenser mot dyrka mark i sør, og hagemark i øst og nord (lokaliteten Berg). Hagemarka grenser mot slåttemarka i sørøst og til lokaliteten med sørvendte berg og rasmarker i nord (Berg nord BN00084265).

---

¹ Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og faktaark for slåttemark, utformet av Ellen Svalheim (Svalheim 2014).

Berggrunnen i området består av kvartssrik fyllitt og kvartsskifer med lag av svart fyllitt. Det er djupe morenemasser i denne sørvendte skråningen.

Figur 1. Rød pil viser Berg sin beliggenhet på Hemsedal. www.gardskart.no

Figur 2. I 2010 blei det avgrensa to naturbaselokaliteter på Berg gård. Lokalitet skravert grønt med sørvendte berg og rasmarker (Berg nord BN00084265), og med lyseblå markering ei naturbeitemark (Berg: BN00084259) www.naturbase.no

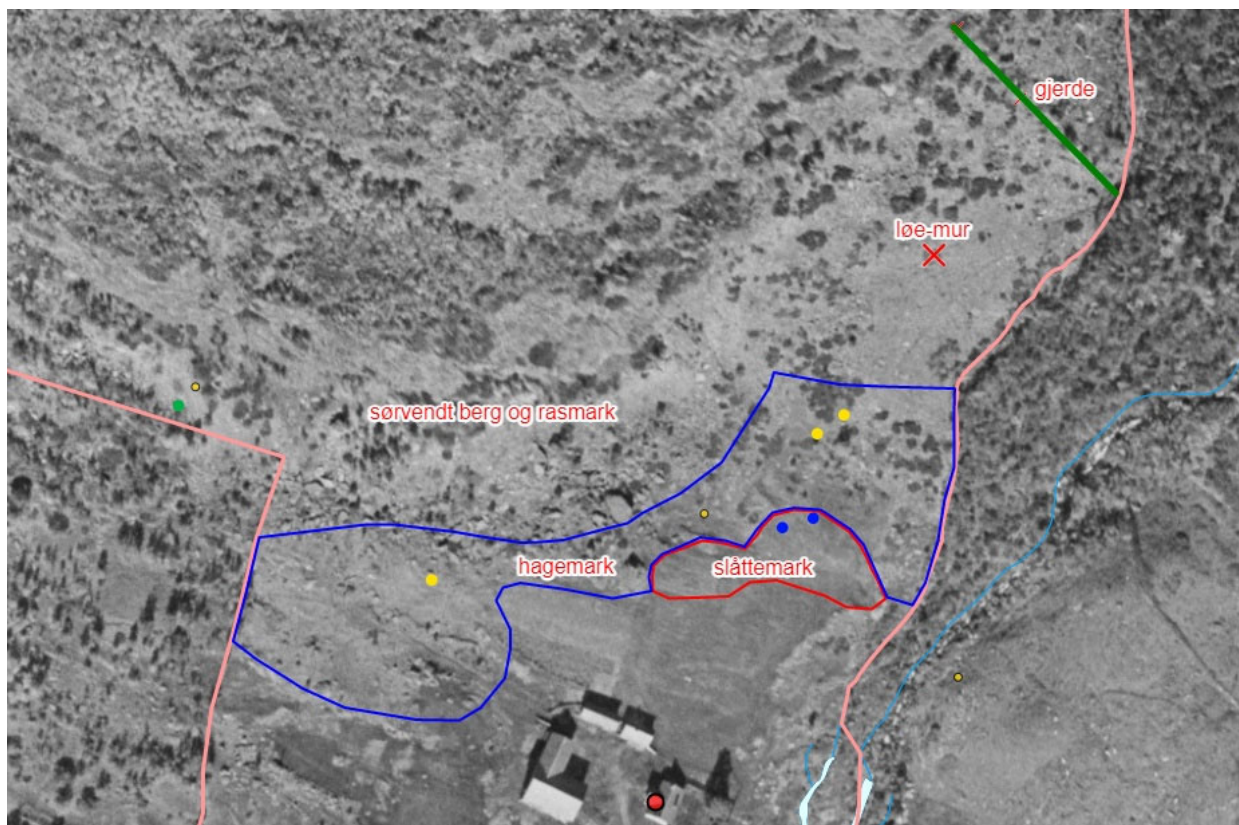

Figur 3. Grønn skravering viser de to naturbaselokalitetene avgrensa i 2010, blå strek viser ny avgrensning for BN00084259 som er omgjort fra naturbeitemark til hagemark, og rød strek viser ny avgrensa slåttemarkslokalitet, <https://gardskart.nibio.no/>

Figur 4. Blå strek ny avgrensning av hagemark (tidl. BN00084259 naturbeitemark). Rød strek ny avgrensa slåttemark. Skjøtselsplanen gjelder disse to lokalitetene. Grønn strek i nordøst viser eksisterende gjerde, dvs utstrekningen til dagens beiteområde som ellers stort sett har naturlig gjerdning. Gule punkter viser forekomster av dragehode (VU). Gule store punktene er forekomster registrert i 2020, de små er tidligere registreringer. Blå punkter viser marinøkkel og grønt punkt viser alm (NT). Rødt kryss er steinmur etter nedfallen løe. <https://gardskart.nibio.no/>

Figur 5. Samme utsnitt som Figur 4, men med flybilde fra 1963 i bakgrunnen. Her ser en at løe-muren ligger i åpent lende, trolig slåttemark, og at dagens hagemark har mye mindre trær.

Figur 6. Berg gård, bilde fra 1954. Foto privat. Her ser en at deler av avgrensa slåttemark ikke var dyrka på dette tidspunktet.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Grunneier Odd Erik Aanonsen har inngått ei skriftlig leieavtale med brukerne Trine Nordli og Arne Smøttebråten som driver gården Brandvoll ca 1 km lengre øst. Nåværende leieavtale gjelder tom 2028. Nordli og Smøttebråten har både sau (rasene Norsk kvit sau, NKS og farga spæl) og storfe (Telemarksfe og Dølafe). Denne skjøtselsplanen er utarbeid i samarbeid både med grunneier og brukerne.

Nordli og Smøttebråten beiter også mellomliggende areal på eiendommene mellom Berg og Brandvoll, og kulturmarkene på Berg henger derfor naturlig sammen med kulturlandskapet lengre øst.

På Berg viser gammelt flybilde (se Figur 5) og fotografi (se Figur 6) at det har vært langt åpnere mellom dyrkamarka og fjellskrenten i nord og videre opp mot fjellbeitene. Murene etter ei gammel løe ser for eksempel ut til å ligge i det som på flybildet fra 1963 ser ut til å være ei åpen rydda slåttemark.

For Smøttebråten og Nordli er det helt avgjørende å kunne bruke arealene på Berg som beite for sau, slik de har gjort fram til nå. For å øke beitetrykket med fokus på rydding av kratt og busker innen skjøtselsplanområdet ønsker de i tillegg til sauene, å slippe inn relativt mange storfe for en kortere periode vår og høst. De har god erfaring med at Telemarksfe og Dølafe er gode til å beite på vedvekster fra beitene de har gjenåpna i Hydalen. Smøttebråten og Nordli vil også ha mulighet til å slippe inn flere sauer for å øke beitetrykket i hagemarka noe.

Beitene i hagemarka på Berg er et av beitene som blir tidligst grønt, så sau slippes først på vårbeite her. Dette betyr at sauene her også kan sendes først til fjells. Beitesesongen i Hemsedal er kort, og det er ofte ikke beitegras før etter 17. mai. Fjellsending skjer fra 10. juni. Smøttebråten og Nordli har behov for at sauene får gå på beite til det er klart for å sende de til fjells. Storfe kan så slippes inn noen få dager for å få nedbeiting av kratt og vedaktige busker etter at sauene har reist til fjells.

Om høsten kommer dyra tilbake rundt 15. september, og blir satt inn i fjøset ca 5. oktober.

Det finnes innen avgrensa hagemark flere forekomster av den rødlista arten dragehode. Dette er per 2020 Hemsedals eneste forekomst av denne planta. Dragehode har egen handlingsplan og er en prioritert art med beskyttelse gjennom Naturmangfoldloven. Denne skjøtselsplanen legger opp til skjøtsel som skal ivareta og øke forekomsten av denne planta. På grunn av at Smøttebråten/Nordli trenger å bruke beiteressursene på Berg fram til fjellsending, og resten av arealet trenger høyere beitetrykk vil det være mest aktuelt i perioder å gjerde inn hovedlokalitetene av dragehode, slik at disse ikke blir beita/tråkka ned når de er i vekst, blomstrer og setter frø.

Noe lengre oppe er det i dag et sperregjerde som holder beitedyra innen området, (se grønn strek i flybildene), videre er det gjerde i eiendomsgrensa i vest og i øst langs bekken, ellers har hagemarka i nord stort sett naturlig gjerdning. Sperregjerdet oppe i lia er i følge Arne Smøttebråten ikke noe som har vært der lenge. Det var noe Knut Fausko satte opp da han hadde ungdyr på beite her. For Arne Smøttebråten og Trine Nordli sin del kan sperregjerdet gjerne settes høyere opp og følge eiendomsgrensa, da det er bra beite også videre ovenfor sperregjerdet. Flybilde fra 1963 viser også at området ovenfor har blitt beita, se Figur 5.

De øvre delene av hagemarka rundt løe-muren og opp mot det øvre gjerdet bærer i dag preg av lavt beitetrykk og preges av gjengroing. Rasmarka i nord og vest vil i liten grad være tilgjengelig for beitedyra.

Denne skjøtselsplanen har fokus på avgrensa hagemark og slåttemarkslokalitet.

Siden alt tilgjengelig areal under bergrota har hatt utnyttelse tidligere, vil det være naturlig at skjøtselsplanområdet ved neste revidering tar stilling til om ikke også resterende arealer opp mot sperregjerdet, eventuelt ennå høyere, bør inkluderes i planområdet. Det vil i alle fall være positivt om brukerne Nordli og Smøttebråten ved nok beitedyr og kapasitet også beiter arealene rundt løe-muren og opp mot bergrota og eventuelt videre oppover.

Det finnes også klynger med trolig stubbelauva bjørk, eventuelt også selje i hagemarka. Smøttebråten og Nordli har ikke kapasitet til å gjenoppta stubbelauving innen planperioden, men de vil gjerne igangsette gjenåpning ved rydding av kratt og uttak av ved innen skjøtselsplanområdet. Det kan da være aktuelt å fristille og spare noen av de største trærne, bl.a. de store og massive seljeansamlingene og noen fine klynger med stubbelauva bjørk.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Grunneier Odd Erik Aanonsen kjøpte og overtok Berg i 2019. Den forrige grunneieren som bodde på gården het Knut Berg. Han døde som gammel mann mot slutten av 1990-tallet. Knut Berg dreiv tradisjonelt med sau.

I lia under bergrota ble det under feltbefaringa i juni 2020 registrert klynger med stubbelauva bjørk. Dette fantes også videre oppover i lia på oppsida av stoppgjerdet i øst. Nåværende grunneier Odd Erik Aanonsen forteller at de fant lauvkvister i låven da de restaurerte den. I lia under fjellet er det også flere rydningsrøyser, og rydda flater som trolig er gamle slåtteteiger. Murene etter ei gammel løe i nordøst ser på flybildet fra 1963 ut til å kunne ligge i ei slåttemark. På Berg har det tidligere mao vært en maksimal utnyttning av gårdens ressurser. Det er usikkert når lauinga opphørte. Men det er kjent at Knut Berg hadde mange sau i forhold til gårdens størrelse, og han kan ha brukt en del lauv som fôr.

De siste tiårene har arealene på Berg vært leid bort som beiteareal. Arne Smøttebråten har hatt vår- og høstbeite med NKS-sau på Berg siden 2006. Beitetrykket har vært relativt lavt. Vanligvis beiter 15 søyer med lam fra ca 20.mai til 15.juni og fra 15.september til 5.oktober. Før Smøttebråten leide beite på Berg ble det brukt som ungdyrbeite vår og høst av Knut Fausko. Fausko slo også enga bak tunet, inklusive nåværende slåttemark, med tohjulsslåmaskin. Det var også Fausko som satte opp stoppgjerdet i nord.

Det har ikke vært gjødsla eller pløyd i området så lenge Fausko og Smøttebråten har leid området. Trolig heller ikke tidligere. Det er også lenge siden det er hugget eller tatt ut ved i området. Trolig er det ikke tatt ut ved siden Knut Berg dreiv gården.

På gammelt fotografi fra 1954 (se Figur 6) ser det ut til at jordet rett bak stabburet er pløyd nylig og at det sannsynligvis er nysådd dette året.

Figur 7. Murene etter ei gammel løe nord for avgrensa hagemark tyder på utnyttelse høyt oppover i lia inn mot bergrota. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Slått: det vil være mulig å bruke tohjulsslåmaskin på deler av avgrensa slåttemarkslokalitet, og ellers ryddesag med trekantblad eller senn, eventuelt stutturv i kanter.

Beiting: Arne Smøttebråten forteller at ved for høyt beitetrykk med sau/mange sau inne samtidig har de erfart at sau følger berggrota og rømmer vestover i bygda. For å restaurere hagemarka bør beitetrykket økes, og gamle raser av storfe vil kunne bistå sauene og gjøre en effektiv jobb her. Smøttebråten foreslår å slippe inn mange storfe samtidig mot slutten av sauenes nedbeiting. Dette vil kunne være bra da plantene da rekker og blomstre og sette frø i mellomtida.

Gjerding: Siden gjerdene er i dårlig forfatning må de oppdateres og nye gjerdene er nødvendig en rekke plasser. Smøttebråten forteller at gjerdene i området får hard medfart av snø og steinsprang. Derfor vil det i tillegg kreve en god del årlig vedlikehold. Det er ikke bare sperregjerdet i toppen som er dårlig, men også hele gjerdet på østsiden av beitet, langs bekken må rustes opp. Det er krevende terreng å gjerde i, så oppsetting reparering er også arbeidskrevende. Blant annet er frakt av gjerdemateriell til topps en utfordring. Det er totalt 450 meter med gjerde som må repareres, i stor grad må det settes opp på nytt. Sauenetting med toppbord er aktuelt gjerde.

Figur 8. Deler av stoppgjerdet i nordøst har ramla ned. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

2.5 Artsmangfold og eventuelle observerte endringer

Slåttemark: Avgrensa slåttemarkslokalitet utgjør øvre deler og randsonen av et jorde markert som fulldyrka på ØK-kart. Bilde fra 1952 viser at det var natureng innen avgrensa lokalitet, men at de nedre delene av jordet nærmere tunet ble dyrka, dvs utenfor avgrensa slåttemarkslokalitet.

Ved registrering 30. juni 2020 var det for de fleste av engartene for tidlig for blomstring artene ble bestemt sterilt. Sauene hadde forlatt beitet for ca 14 dager siden. Store deler av vegetasjonen innen den avgrensa slåttemarka var lavvokst og artsrik. Deler av enga lå på noe opplendt og tørr grunn. Det ble registrert 16 tyngdepunktarter for semi-naturlig eng; marinøkkel, småengkall, rødknapp, gulaks, gjeldkarve, aurikkelsveve, sølvmure, blåklokke, hvitmaure, engfiol, engnellik, hårsveve, harerug, jonsokkoll, dunkjempe, prestekrage. I tillegg ble fire skillearter som går ut ved for mye gjødsling registrert; tirltunge, bråtestarr, legeberonika og bakkefrytle.

I enga var også en rekke mer vanlige engarter som karve, gjerdevikke, fuglevikke, engsmelle, skogstorkenebb, føllblom, ryllik, firkantperikum, stemorsblom, engsyre, skjermesveve, blåkoll, rødkløver, skogkløver, hvitkløver, tveskjeggveronika, snauveronika, arve, bakkesoleie, krypssoleie, grasstjerneblom, og grasa engrapp, engkvein, rødsvingel og sølvbunke. Noen einerbusker var på vei opp. Den vanligste vegetasjonstypen er jf NiN 2.0: T32-C-20 svakt kalkrik eng med klart hevdpreg.

Innen den avgrensa lokaliteten var det mao noe forekomst av arter som takler endel gjødsling og representerer mer «gammel kultureng» slik som bakkesoleie, krypssoleie, grasstjerneblom, snauveronika og hundegras. Men dette var ikke tilfelle på de tørrere opplendte arealene. I kanten opp mot skogen forekom tyrihjelms, gjerdevikke og skogstorkenebb. Utenfor og i nedkant av avgrensa

slåttemarkslokalitet var enda tydelig mer gjødselsprega og grovere med sølvbuketuer, løvetann, hundegras, engsyre og skogstorknebb. På tidligere åker/potetåker var denne vegetasjonen vanlig.

Verdi: Slåttemarka gis verdi B-viktig. Lokaliteten har et relativt høyt innslag av tyngdepunkter. Ingen rødlistearter registrert, men dragehode (VU) finnes i kort nærhet innen tilgrensende hagemark. Lokaliteten er middels stor og variert. Den har vært holdt ved beiting i mange år, men artsmangfoldet tilsier at det kan være bra å igangsette slått i tillegg til vår- og høstbeite. Lokaliteten ligger i et rikt, variert og helhetlig kulturlandskap med flere avgrensa naturtyper.

Figur 9. Utsnitt av avgrensa slåttemarkslokalitet på Bakke. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020

Figur 10. Nærbilde av noe frodigere eng med innslag av stemorsblom, gjelkarve, skogkløver, småengkall, ryllik, engsyre og hvitkløver. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

Figur 11. Nærbilde av artsrik eng med et tyvetalls arter innen avbildta utsnitt, med bl.a småengkall, gulaks, rødknapp, hårsveve, tirltunge, gjelkarve, engsmelle, firkantperikum, ryllik, stemorsblom, hvitkløver, skogkløver, arve, skogstorknebb. Flere av artene hadde ikke begynt blomstringa ennå. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020

Figur 12. Øvre deler av avgrensa slåttemarkslokalitet. Inn mot skogkanten var enga grovere og mer frodig med skogstorknebb, hundegras firkantperikum bl.a. Her får nok enga næringrikt sigevann fra de steinrøysene og fra det rike berget over. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020

Hagemark: I overkant av avgrensa slåttemarkslokalitet er det lauvskog med tydelig semi-naturlig preg i feltskiktet innimellom tidligere stubbelauva klynger av fjellbjørk, med Fremstad typene G4a, G5b og G7. Området har vært beita de seinere tiår og et sperregjerde i nordøst hindrer dyra å trekke til fjells. Rydningsrøyser rundt delvis åpne glenner i skogen viser at det er rydda for slått flere steder. Beitetrykket og utnyttelsen av tresjiktet har vært lavt så gjengroingsarter og tett tresjiktet er vanlig. De øvre delene av hagemaka opp mot berggrotta i nordøst (utenfor avgrensa lokalitet) har et større gjengroingspreg med høyt feltsjikt sammenligna med de nedre delene ned mot avgrensa slåttemark. I nord og nordvest grenser hagemarkslokaliteten til avgrensa BN00084265 Sørvendt berg og rasmark.

Gammelt flybilde fra 1963 og fotografi fra 1952 viser at dette var kun ei sporadisk tresatt kulturmark tidligere.

Følgende semi-naturlige tyngdepunkter ble registrert innen den avgrensa hagemarka; dragehode (VU), engnellik, småsmelle, sølvmore, gulaks, rødknapp, hvitmaure, jonsokkoll og følgende skillearter mot gjødselsprega vegetasjon; tepperot, legeberonika, tiriltunge. Dragehode ble registrert på tre forskjellige steder den 30.06.20, der to av funn-stedende hadde ca 60 individer.

Ellers var vanlige engarter i avgrensa hagemark; skogstorknebb, bakkesoleie, markjordbær, fuglevikke, kransmynte, engsmelle, ryllik, bleikstarr og kantarter/skogsarter som tåler mer skygge slik som vendelrot, gjerdevikke, tyrihjel, kratthumlelom, krattfiol og hengeaks. Av trær så dominerte bjørk, ellers spredt med einer, selje, hegg, rogn, osp og gran. Alm (NT) ble registrert i tilgrensende ur.

Høyere oppe, utenfor avgrensa lokalitet var det en gammel steinmur etter ei løe, ved denne var det innslag av seminaturlig vegetasjon med mye skogkløver, hvitmaure, rødknapp, marinøkkell, bleikstarr. Men så høyt oppe nær berggrotta var det mest høystauder og gjengroingsarter som dominerte; einstape, bringebær, hvitbladtistel, skogburkne, tyrihjel, teiebær, hengeaks, skogstorknebb, ospeoppslag og forvokste einer. Foruten spredte innslag av semi-naturlige arter forteller gamle einer, unge osper og forvokste stubbelauva bjørker om et mer åpent landskap tidligere.

Verdi: Hagemarka beholder verdi B-viktig. Lokaliteten har et relativt høyt innslag av tyngdepunkter, og den rødlista arten dragehode (VU) finnes med flere gode populasjoner.

Lokaliteten er relativt stor og variert. Den har vært holdt ved svak vår- og høstbeiting i mange år. Lokaliteten ligger i et rikt, variert og helhetlig kulturlandskap med flere avgrensa naturtyper.

Figur 13. Utsnitt av engvegetasjon tatt mot nordvest inne i avgrensa hagemarkslokalitet. I kanten ses ei rydningsrøys som tyder på at det har vært rydda for slått her tidligere. I dette området ble det registrert rundt 60 individer dragehode. I enga vokste ellers skogtorkenebb, engnellik, rødknapp, gjeldkarve, hvitmaure, ryllik, hvitblattistel, gullris, skogkløver, tveskjeggveronika, bleikstarr, rødsvingel, hundegras. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

Figur 14. Samme engfleck tatt mot sørøst. En delvis steinsatt sti i overkant av enga, og rydningsrøysa vises t.h i bildet. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

Figur 15. Utsnitt fra avgrensa hagemark med tydelig preg av natureng. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

Figur 16. T.v. klynger med tidligere stubbelauva bjørk. T.h. dragehode i full blomst. Foto Ellen Svalheim 30.06.2021.

Dragehode er registrert på til sammen fem ulike steder innen avgrensa hagemark på Berg: Dragehode er rødlista med status sårbar (VU). Den er også en prioritert art med egen handlingsplan og beskyttelse gjennom Naturmangfoldloven. Følgende om skjøtsel av dragehode er henta fra: NIBIO POP 5(4) 2019. Skjøtselsråd for dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*), se https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmloi/bitstream/handle/11250/2583408/NIBIO_POP_2019_5_4.pdf?sequence=2&isAllowed=y

SKJØTSELSRÅD For å unngå at større og mer konkurransesterke arter fortrenger dragehode er det viktig å unngå at levestedene gror igjen eller tilføres kunstgjødsel eller annen kraftigvirkende gjødsel. Dragehode er en langlevd art. Eldre individer kan ha et omfattende rotsystem. Derfor kan plantene klare seg i mange år uten å få blomstret og satt frø. På vokseplasser som blir slått og beitet årlig vil kanskje plantene aldri få satt modne frø. Da kan plantene bli gamle og dø ut uten at nye småplanter kommer til. Det er derfor viktig at rydding av trær og busker, beite eller slått forekommer ofte nok til at vokseplassen ikke gror igjen, men samtidig utføres på en måte som gir planten anledning til å sette modne frø. Brenning av vokseplassen har også vist seg å være en skjøtelsesform som dragehode trives med. Uansett metode er det viktig å tenke på at skjøtselen skal fremme ikke bare dragehode, men også andre blomstrende planter som vil bidra til at humlene vil trives rundt dragehodeplantene. Skjøtsel med slått årlig slått kan være til skade for dragehodeplanter. Det gjelder særlig hvis slåtten skjer for tidlig på sommeren og hvis slåttehøyden er for lav. Da kan det hende at plantene ikke får laget nok energi ved fotosyntese til at de kan klare seg, og kanskje rekker de ikke å sette frø. Samtidig bør man årlig holde det åpent rundt plantene så de får nok lys (klippe ned eller luke bort skyggende vegetasjon) og krafse i jordoverflaten (lage små flekker med bar jord i vegetasjonsdekket) nær plantene slik at frøplanter kan etablere seg og vokse seg store. Erfaringer fra overvåking av lokaliteter som slås er at det blir best utvikling for dragehode når dragehodeplantene ikke slås årlig, men får 1-2 «hvileår» imellom hver slått. For å få en god utvikling for det biologiske mangfoldet i enga for øvrig vil det ofte være riktig å slå resten av enga hvert år. Slåttetidspunktet bør være på sensommeren, etter at dragehode og de fleste blomsterplanter i enga er avblomstret og har modne frø. Høyet bør bakketørke noen dager før det rakes sammen og fjernes fra enga. Alternativt kan man slå hele enga hvert år, men da så seint (september) at dragehodeplantene rekker å lagre nok næring i røttene før vinteren.

Skjøtsel med beite: For hard beiting på begrenset plass (inngjerdet beite) vil på sikt kunne skade dragehodeplanter. Så vel kyr, sau og geit som hest vil beite på dragehode. Ved intensivt vårbeite eller om beitedyrene går der hele sesongen, er det fare for at plantene ikke får blomstret eller satt frø. Hvis for mye av bladverket blir beitet ned vil det gå ut over fotosyntesen til plantene, slik at de ikke får trukket nok opplagsnæring ned i rotsystemet for vinteren. På steder hvor det er høyt beitetrykk bør man skjerme plantene mot beiting i enkelte år, for eksempel hvert andre eller tredje år. Det kan også oppstå omfattende tråkkskader, særlig hvis det beites med tyngre husdyr, for eksempel storfe. I områder utsatt for omfattende tråkkskader bør også dragehodene skjermes, men da er det viktig å holde det åpent rundt plantene på annet vis. Generelt bare høstbeite (fra ca. 1 september og utover) ser ut til å fungere bra uten at dragehode må skjermes. Et lavt beitetrykk gjennom hele sesongen kan fungere bra, men over flere år er det en risiko for at lavt beitetrykk fører til at plantene får for mye skygge på grunn av gjengroing med busker og trær, høye gras og urter eller oppsamlet plantemateriale («daugras»). Å variere med høyere beitetrykk enkelte år, samt rydde beitene nå og da for busker og trær, vil være gunstige tiltak. Rydding av kantsamfunn Siden dragehode ikke tåler gjødsling, sprøyting, hard beiting og tidlig slått, finnes mange forekomster av dragehode i kantene til slåtte- og beitemarker. Dragehode kan overleve noen år på gjengroende arealer (og i flere tiår på grunnlendt mark), men vil på lang sikt bli utkonkurrert av større planter. Skjøtselsforsøk har vist at dragehode reagerer positivt med kraftigere og flere planter og mer blomstring, når små trær, unge rotskudd av løvtrær, kratt, nyperosekjerr og høyvokste urter og gras fjernes fra kantsamfunnene. Gjengroingsplantene bør klippes ned, og avfallet må fjernes. Småplanter av f.eks. nyperose kan trekkes opp og fjernes helt. Ikke bruk glyfosat eller andre giftstoffer i ryddingsarbeidet da det er en risiko for utilsiktede virkninger på økosystemet.

Økt lystilgang er trolig den viktigste årsaken til den positive utviklingen, men også de små sårene i vegetasjonsdekket som oppstår under ryddingen kan ha betydning i form av økte spiremuligheter.

Det ble også registrert sporadisk i tilgrensende naturbaselokalitet med sørvendte berg og rasmarker, av Fremstad-typene F3b og F4b. På selve berget vokste det et stort antall bergfrue på berget. I ura ble det registrert kransmynte, bakkemynte, bergmynte, villrips, krattfiol, lodnebregne, stankstorknebb, markjordbær, småsmelle, hvitbergknapp.

Figur 17. Tre mynter i rasmarka under Vølloberget. Fra v; bakkemynte, kransmynte og bergmynte. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

Figur 18. I berget opp for rasmarka vokste det mange bergfrue på berget. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

2.6 Mål for verdifull slåttemark med tilgrensende hagemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E):

Hovedmålet for den artsrike slåttemarka og hagemarka på Berg er å ivareta og utvikle det kulturavhengige artsmangfoldet inklusive ivareta dragehodepopulasjonene i området. Dette ved;- i slåttemarka å gjenoppta årlig slått med beiting, og i hagemarka øke beitetrykket slik at gjengroing reverseres. I hagemarka bør både storfe og sau beite vår- og høst, og dragehodelokalitetene bør gjerdes inne slik at de ikke skades ved for høyt beitetrykk. Gjenåpninga av hagemarka bør følges opp med rydding av busksjikt og uttak av enkelttrær. Dette gjerne i kombinasjon med gjenopptatt stubbelaving.

EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:

Denne skjøtelsesplanen fokuserer på avgrensa slåttemark og hagemark, men det er ønskelig at hele beiteområdet til Berg gård under berggrota til Vølloberget brukes til beite. Skjøtelsesplanen bør revideres innen 5 år for å høste erfaring fra restaureringsprosessen i hagemarka og slåttemarka

TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE:

Forekomstene av dragehode skal øke i området. Under revideringen av skjøtelsesplanen bør dragehode følges opp spesielt.

2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Hagemark: Reparere/sette opp nye gjerder. Gjerdetype: sauenetting med toppbord, mot øst, nord og vest	2022-2024	450 m	Vår/høst
Hagemark: Årlig rydding i busk og tresjikt. Fjerne osp, vide einerkratt og unge oppslag av bjørk mm. Sette igjen tidligere stubbelauva bjørke-klynger og større ansamlinger av selje, ev. fristille andre store trær.	2022-2026	8,5 daa	høst
Hagemark: Restaurere 3-5 ant stubbelauva bjørkeklynger og 2-4 av selje. Dette er det ikke kapasitet til i nåværende planperiode. Dette utsettes til ev revidering av skjøtelsesplanen	Utsettes		
Slåttemark: Fjerne einer og annet oppslag av busker/nypebusker	2021-2022	1,3 daa	Sein-sommer i fbm slått
Slåttemark: Utføre restaureings slått. De første par åra med slått er tidkrevende i ei slåttemark som skal restaureres da det er en del daugras, steiner og tuer.	2022-2023	1,3 daa	Første halvdel av august
Gjerding rundt slåttemark: Det bør vurderes om slåttemarka skal gjerdes ute fra vårbeite med sau, som varer til ca 15.juni. Det anbefales at en prøver i to år <i>uten inngjerding</i> , og høster erfaringer. Vil få planter ha rukket satt frø til midten av august da slåtten skal gjennomføres bør slåttemarka gjerdes inne fra ca 1. juni fra 2023 av.	Ev. 2023	1,3 daa	Vår/for-sommer
Inngjerding av dragehodelokaliteter. Det anbefales inngjerding av dragehodelokalitetene med fastgjerde, sauenetting med bord på toppen.	2022-2023	?	Vår

2.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

2.8.1 Slått

SLÅTTETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Slåttemark: Slått av eng , tørke på bakken så frøa slipper (ev hesje), rake og fjerne høyet	årlig	1,3 daa	Uke 31 og 32

2.8.1.1.1.1 Generelt gjelder for skjøtelses slått (for forklaring se veiledningshefte):

- Slåtten bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen. Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
- Graset bakketørkes 2-3 dager før det fjernes fra området.

- Områdene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjulsslåmaskin eller ljà, avhengig av bratthet. Kantklipper med senn kan og benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene, som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader.
- Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle eller store mengder bløt husdyrgjødsel (se veileder).

2.8.2 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKJE)
Vårbeite hagemark og slåttemark: Nedbeiting som omtalt tidligere fram til midten av juni med sau og storfe. De inngjerda dragehodelokalitetene skal ikke vårbeites.	årlig	Slåttemark 1,3 daa og hagemark 16 daa	
Høstbeite; Hagemark og slåttemark: Nedbeiting som omtalt tidligere med sau og storfe høst 15. oktober til dyra settes i hus. Dragehodelokalitetene beites etter at dragehode har satt frø.	årlig	Slåttemark 1,3 daa og hagemark 16 daa	

2.8.2.1.1.1 Generelt gjelder for beiting i slåttemark (for forklaring se veiledningshefte):

- Beiting er positivt for slåttemarka, og har vært tradisjon mange steder.
- Høstbeiting hindrer opphopning av daugras (som gir grønngjødsling) og letter spiringen neste vår.
- Beiting gir tråkkspor som frøplanter kan spire i.
- Hvis arealet vårbeites, blir slåttene seinere (da blomstring/frøsetting kommer seinere igang)
- Unngå tilleggsføring inne på slåttemarka.
- Sett alltid dyrevelferden og førtilgangen i høysetet.
- Tunge storferaser bør ikke beite slåttemark (pga. tråkkskader).
- Slåttemark med rik vårblomstring (f.eks. med tidligblomstrende orkideer og marinøkler) bør ikke beites.
- Beit gjerne nærliggende skog, hagemark eller naturbeiter i sammenheng med slåttemarka. Det vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer.
- Isådde, fulldyrka kulturenger bør ikke beites sammen med slåttemarka. Dette for å hindre spredning av uønska arter inn i slåttemarka.

2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKJE)
Opptelling av dragehode, ved kapasitet.	Hvert annet år		Første halvdel av juli

2.9 Oppfølging av skjøtelsesplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR: 2026-2027
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER: Ev. insekter
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN: Grunneier OddErik Aanonsen i samarbeid med brukerne Arne Smøttebråten og Trine Nordli.

2.10 Flere bilder fra lokaliteten(e)

Figur 19. Med på befaringen den 30.06.2020 var fra venstre bruker Trine Nordli, grunneier Odd Erik Aanonsen og landbruksansvarlig i Hemsedal kommune Kia Sandra Simonsen. Deler av tunet på Berg ses t.h i bildet. Foto Ellen Svalheim

Figur 20. De øvre delene av hagemarka, tidligere trolig slåttemark, rundt murene til den gamle løa er i dag sterkt prega av forfall. Disse delene er ikke innlemma i den avgrensa hagemarkslokaliteten, men anbefales å beites sammen med den og slåttemarka slik at området ev. kan vurderes å innlemmes i skjøtelsesplanen ved neste revidering. Foto Ellen Svalheim 30.06.2020.

Figur 21. Bilde fra Tuv-området i Hemsedal ca 1950-1955. I forgrunnen ses Berg, der en tydelig ser at arealene lengst mot øst har vært åpent naturbeite tidligere. Bildet er hentet fra Digitalarkivet, Hol Bygdearkiv.

Vedlegg

Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase

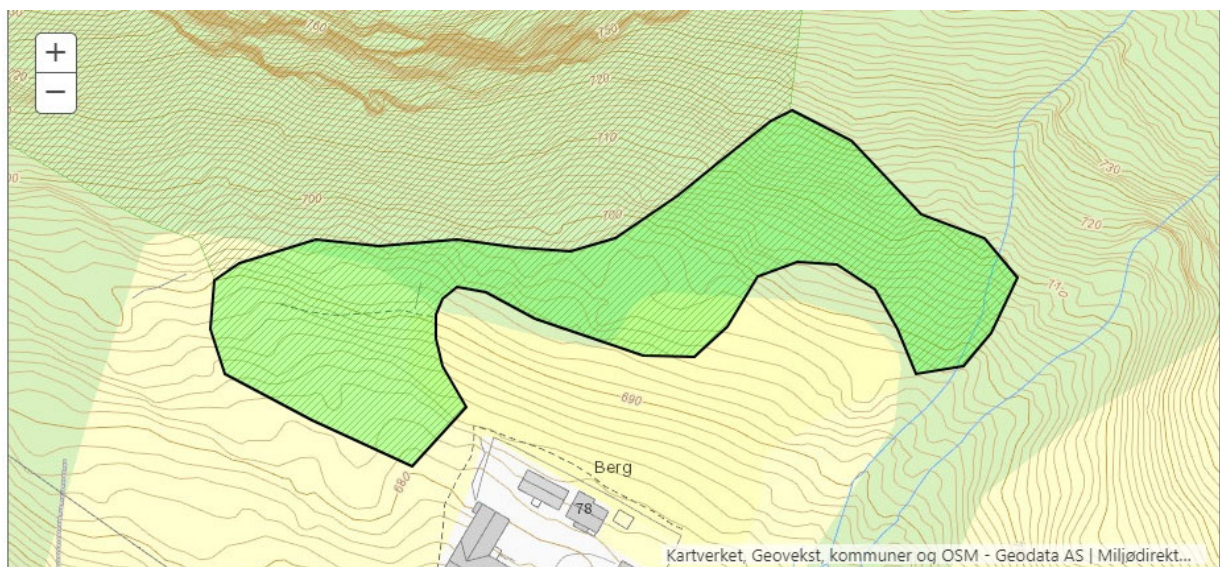
Naturtyper

Utskriftsdato: 30.03.2021

Berg

ID	BN00084259
Naturtype	Naturbeitemark
Utforming	Frisk/tørr, middels baserik eng beitet
Verdi	Viktig
Utvalgt naturtype	-
Registreringsdato	29.06.2010
Hevdstatus	God hevd
Forvaltningsplan	Nei
Forvaltningsavtale	Nei
Forvaltningsavtale Inngått	-
Forvaltningsavtale utløper	-
Verdi begrunnelse	Forekomsten av dragehode i ei beitemark med god hevd gjør at lokaliteten vurderes å være viktig (B).
Innledning	Beskrivelsen er lagt inn 3.3.2011 av Bjørn Harald Larsen på grunnlag av eget feltarbeid 29.6.2010, i forbindelse med supplerende naturtypekartlegging i Hemsedal kommune for Fylkesmannen i Buskerud. Det foreligger ingen tidligere naturtyperegistreringer fra lokaliteten.
Beliggenhet og naturgrunnlag	Lokaliteten ligger nord for tunet og dyrkemarka på Berg, som er en gård et par km sørøst for Fagersetvatnet. Beitet grenser mot dyrket mark i sør, lauvskog i øst og nord og rasmark (lokaliteten Berg nord) i nordvest. Berggrunnen i området består av kvartsrik fyllitt og kvartsskifer med lag av svart fyllitt. Det er djupe morenemasser i denne sørvendte skråningen.
Naturtyper og utforminger	Naturbeitemark med mosaikk av finnskjegg-eng/sauesvingel-eng (finnskjegg-fjellmarikåpe-eng G5b), frisk fattig-eng (gulaks-engkvein-eng G4a) og tørr/frisk, middels baserik eng av dunkjempe-gjeldkarve-type (G7b) og flekkgrisøre-type (G7b).
Artsmangfold	Dette var den eneste beitemarka med god hevd hvor det ble registrert i dragehode (VU) i kommunen. Arten ble funnet sparsomt i øvre, østre del av beitet. For øvrig ble det registrert kravfulle arter som marinøkkel, flekkgrisøre og flekkmure på lokaliteten.

ID	BN00084259
Påvirkning	Området beites av sau, og beitetrykket er moderat til svakt. Beitemarka var lite påvirket av gjødsling.
Fremmede arter	Ingen observert.
Råd om skjøtsel og hensyn	Ekstensivt beite med sau ser ut til å fungere godt på lokaliteten og anbefales videreført. Det må ikke gjødsles eller tilleggsfores her.
Landskap	Lokaliteten er en del av et større, verdifullt kulturlandskapsområde i dalføret mellom Hemsedal tettsted og Fausko/Berg.
Areal fra kartobjekt (daa)	6,8
Kommuner	3042 (Hemsedal)
Kilder	Larsen, Bjørn Harald .

Naturtyper

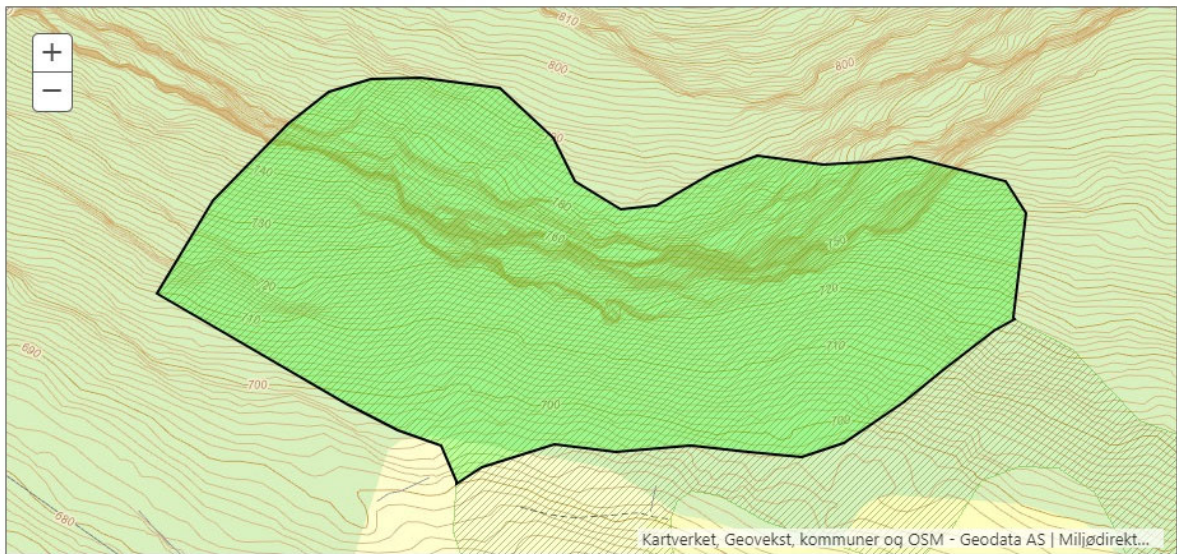
Utskriftsdato: 30.03.2021

Berg nord

ID	BN00084265
Naturtype	Sørvendte berg og rasmarker
Utforming	Ustabil rasmark med kalkrikt finmateriale
Verdi	Viktig
Utvalgt naturtype	-

ID	BN00084265
Registreringsdato	29.06.2010
Hevdstatus	-
Forvaltningsplan	Nei
Forvaltningsavtale	Nei
Forvaltningsavtale Inngått	-
Forvaltningsavtale utløper	-
Verdi begrunnelse	En liten rasmarkslokalitet med en god forekomst av dragehode som beste kvalitet. Funn av en sårbar art gir grunnlag for å gi lokaliteten verdi viktig (B).
Innledning	Beskrivelsen er lagt inn 3.3.2011 av Bjørn Harald Larsen på grunnlag av eget feltarbeid 29.6.2010, i forbindelse med supplerende naturtypekartlegging i Hemsedal kommune for Fylkesmannen i Buskerud. Det foreligger ingen tidligere naturtyperegistreringer fra lokaliteten.
Beliggenhet og naturgrunnlag	Lokaliteten ligger i sørsida av Vølloberget, der Grøndalen og Heimdalen møtes. Omgitt av lauvskog og beitemark i nedkant (grenser til lokaliteten Berg mot sørøst). Berggrunnen i området består av kvartsrisk fyllitt og kvartsskifer med lag av svart fyllitt. Det er djupe morenemasser med noe forvitningsjord på toppen under bergrota og i rasmarka nedenfor, samt noe storsteinet ur.
Naturtyper og utforminger	Sørvendt berg og rasmark, med dominerende utforming ustabil rasmark med kalkrikt finmateriale. Går øverst over i sørvendt, noe kalkrik bergvegg. Rasmarksenger med lågurtvegetasjon og urterik kant med skogkløver (F4b) er de vanligste vegetasjonstypene, mens det er fragmentarisk bakkemynte-hvitbergknapp-samfunn (F3b) på berghyller og knauser.
Artsmangfold	Artsrike rasmarksenger med arter som bergveronika, hvitmaure, trollbær, lodnebregne, villrips, dvergmisspel, stankstorkenebb (i ura), krattfiol, bergmynte, sølvmore, bakkestjerne, norsk more og filtkongslys. Dragehode (VU) ble funnet i rasmarksengene (ca 200 blomstrende skudd). Noen få små almer (NT) vokser i nordvestre del av lokaliteten.
Påvirkning	Området har trolig blitt utnyttet til beite tidligere. Hogstspor i skogen i nedkant (sannsynligvis mest uttak til ved).
Fremmede arter	Ingen observert.
Råd om skjøtsel og hensyn	Rasmarksengene vil respondere positivt på gjenopptatt beite, helst ekstensivt beite med ungdyr av storfe.
Landskap	Det er et større område med sør- og vestvendte bergvegger og rasmarker som fortsetter fra denne lokaliteten og innover Grøndalen. Dette området er ikke kartlagt, men trolig er dette et sammenhengende, verdifullt berg- og rasmarksmiljø som lokaliteten Berg er en del av.
Areal fra kartobjekt (daa)	15,0
Kommuner	3042 (Hemsedal)
Kilder	Larsen, Bjørn Harald .

Tiltakslogg, grunneiers/brukers notater

[Her er det plass for grunneier å føre inn sine egne notater som gjelder gjennomføring av tiltakene. Ved å ha slike notater samla, vil det være lettere å sammenstille erfaringene når planen skal revideres. Husk å sett av nok plass/flere sider for dette.]

AREAL/DELOMRÅDE :	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/ TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

Overvåkning, log

[I enkelte tilfelle kan f. eks grunneier/bruker ha interesse av/artskunnskap nok til å telle opp enkeltindivider av særskilte planter innen et avgrensa fast, område på noen få m² hver sesong. Dette kan være verdifull artsinfo å legge til rette for. Å fylle ut en slik tabell kan da være et (overvåknings)tiltak som nevnes under 2.9.3:]

POSISJON/FELT:	ART	DATO	ANTALL INDIVIDER	ÅR
32V 0471488, 675077	Dragehode, telt opp av Trine Nordli og Ellen Svalheim	30.06	Ca 60 stk	2020
32V 0471606, 6750222	Dragehode, telt opp av Trine Nordli og Ellen Svalheim	30.06	Ca 60 stk	2020
32 V 0471614, 6750228	Dragehode, telt opp av Ellen Svalheim	30.06	6 stk	2020
xx	Dragehode , telt opp pav Bjørn Harald Larsen			
xx				

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.